

Obszary chronione w lokalnych systemach społeczno-gospodarczych.

Modele powiązań funkcjonalnych w świetle współczesnych koncepcji

W obliczu nasilających się zmian klimatu, gwałtownego spadku różnorodności biologicznej, a także postępującej urbanizacji krajów oraz zmniejszania powierzchni terenów niezagospodarowanych i nieprzekształconych przez człowieka, coraz więcej uwagi przywiązuje się do przedsięwzięć mogących ograniczyć negatywny wpływ ludzkiej działalności na środowisko przyrodnicze. Wśród nich ważny jest rozwój przestrzenny przyrodniczych obszarów chronionych oraz poprawa efektywności ich funkcjonowania. Niestety objęcie danego terenu prawną ochroną przyrody i wprowadzenie ograniczeń w jego użytkowaniu jest kontrowersyjne z punktu widzenia lokalnego rozwoju społeczno-ekonomicznego i często nie jest akceptowane przez mieszkańców. Obecnie w światowej dyskusji dotyczącej obszarów chronionych obserwowana jest zmiana podejścia do ich funkcjonowania. Dostrzega się nie tylko ważną rolę przyrodniczą, ale również społeczną i ekonomiczną tych terenów. Dąży się do łączenia funkcji w taki sposób, aby obszary te chroniąc przyrodę sprzyjały również poprawie warunków życia miejscowych społeczności i były przez nie popierane. Poszukując optymalnych rozwiązań prowadzi się badania ukazujące wpływ obszarów chronionych na gospodarkę oraz korzyści wynikające z ich funkcjonowania, a także rekomenduje się wdrażanie modeli zarządzania tymi terenami opartych na stałej współpracy ich władz z miejscowymi instytucjami i organizacjami mającymi wpływ na rozwój lokalny, przedsiębiorcami i mieszkańcami. W Polsce problematyka ta jest słabo rozpoznana i nie powstały dotychczas opracowania, które ukazywałyby funkcjonowanie polskich obszarów chronionych w kontekście rekomendowanych na świecie nowych wzorców i nie prowadzono kompleksowych badań, w skali całego kraju, dotyczących znaczenia tych obszarów w lokalnych systemach społeczno-gospodarczych.

Głównym celem projektu jest analiza i ocena funkcjonowania obszarów chronionych w Polsce, w kontekście rozwoju nowego paradygmatu obszarów chronionych na świecie, identyfikacja społecznych i ekonomicznych powiązań funkcjonalnych związanych z istnieniem obszarów chronionych, a w efekcie opracowanie modeli wyjaśniających miejsce i rolę tych obszarów w lokalnych systemach społeczno-gospodarczych.

Realizacji tego celu będzie służyło uzyskanie odpowiedzi na następujące **pytania badawcze**: 1) Jakie są podejścia i modele funkcjonowania obszarów chronionych na świecie w aspekcie ich relacji z lokalnymi systemami społeczno-gospodarczymi? 2) Które z modeli i wprowadzanych rozwiązań w zakresie funkcjonowania obszarów chronionych wpisują się najlepiej w nowy paradygmat funkcjonalny oraz jakie są możliwości implementacji tych wzorców w warunkach polskich? 3) Jaki jest poziom rozwoju społeczno-gospodarczego i czy uwidaczniają się różnice w poziomie i dynamice rozwoju jednostek samorządu terytorialnego w zależności od występowania w ich obrębie obszarów objętych ochroną? 4) Jakie są impulsy oraz bariery rozwoju społeczno-gospodarczego dla jednostek samorządu terytorialnego wynikające z funkcjonowania w ich obrębie obszarów objętych ochroną? 5) Jak przebiegają zmiany demograficzne w jednostkach samorządu terytorialnego z obszarami chronionymi? 6) Jaka jest struktura użytkowania ziemi jednostek samorządu terytorialnego obszarów objętych ochroną i czy zmienia się pod wpływem funkcjonowania parków narodowych i krajobrazowych? 7) Jakie są powiązania funkcjonalne obszarów chronionych z ich otoczeniem społeczno-ekonomicznym? 8) W jaki sposób obszary chronione mogą pobudzać endogeniczne potencjały rozwojowe i stymulować rozwój związanych z nimi funkcjonalnie terenów? 9) W jaki sposób racjonalnie prowadzić politykę rozwoju JST na obszarach chronionych z uwzględnieniem ich szczególnego charakteru i ograniczeń, które one generują?

Badania w ramach projektu będą prowadzone w trzech skalach przestrzennych: ogólnoswiatowej (rozpoznanie modeli funkcjonowania obszarów chronionych na świecie w aspekcie ich relacji z lokalnymi systemami społeczno-gospodarczymi), ogólnopolskiej (analiza relacji polskich obszarów chronionych z ich otoczeniem społeczno-gospodarczym, wynikających z uwarunkowań prawnych, organizacyjnych, przestrzennych, analiza i ocena rozwoju społeczno-ekonomicznego terenów objętych ochroną w postaci parków narodowych i krajobrazowych oraz wydzielenie typów funkcjonalnych parków narodowych i krajobrazowych) oraz lokalnej (rozpoznanie lokalnych i ponadlokalnych powiązań funkcjonalnych związanych z istnieniem wybranych parków, a także roli tych parków w lokalnych systemach społeczno-gospodarczych). Efektami badań będą m.in.

a) charakterystyka empirycznego modelu wyjaśniającego funkcjonowanie (miejsce i rolę) obszarów chronionych w lokalnych systemach społeczno-gospodarczych kraju, b) opracowanie propozycji koncepcji zintegrowanego zarządzania obszarami chronionymi, opartego na włączeniu ich w system planowania społeczno-gospodarczego oraz na stałej współpracy dyrekcji parków z władzami samorządowymi, podmiotami gospodarczymi, organizacjami pozarządowymi, c) opracowanie propozycji metodyki badań, mającej zastosowanie w monitorowaniu roli obszarów chronionych w rozwoju lokalnym.

Realizacja projektu będzie ponadto sprzyjała wypracowaniu mechanizmów zarządzania tymi obszarami i stymulowania przez nie endogenicznych potencjałów rozwojowych oraz podnoszeniu społecznej akceptacji parków w środowiskach lokalnych.